

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Олександр Дроздов

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, адвокат,
голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури,
перший проректор Вищої школи адвокатури
(м. Харків, Україна)
drozdov.am1978@gmail.com

УДК 343.1

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ АБО ВИКЛЮЧНИМИ ОБСТАВИНАМИ: НОВІ ВИМІРИ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Анотація. Кримінальне провадження за нововиявленими або виключними обставинами повинно здійснюватися відповідно до таких принципів, як *res judicata*, *non bis in idem*, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та рішень Конституційного Суду України та Верховного Суду. Постійне оновлення кримінального процесуального законодавства в частині представленого екстраординарного виду судових проваджень із перегляду судових рішень обумовлює необхідність його теоретичного осмислення.

Метою статті є надання загальнотеоретичної характеристики правової природи провадження за нововиявленими або виключними обставинами у кримінальному судочинстві крізь призму європейських стандартів у галузі прав людини.

Стаття є одним із перших загальнотеоретичних досліджень оновленого кримінального процесуального законодавства України, що регулює провадження за нововиявленими або виключними обставинами, в якому з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень науки кримінального процесу, крізь призму європейських стандартів надано характеристику окремих сутнісних рис означеного провадження.

Провадження за нововиявленими або виключними обставинами відносять до екстраординарних через те, що перегляд судових рішень вимагає дотримання принципу *res judicata*. Із метою дотримання принципу *res judicata* правом подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили, вбачається за доцільне наділити лише сторін кримінального провадження, а також потерпілого, його представника та законного представника і представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Цивільний позивач, його представник і законний представник, цивільний відповідач та його представник мають бути

© Олександр Дроздов, 2018

наділені правом подати зазначену заяву лише у частині, що стосується вирішення цивільного позову. Наголошується, що належна правова процедура повинна бути встановлена кримінальним процесуальним законом. Про неї можна вести мову за наявності належної якості законів та судової практики (міжнародна й національна) або ж недоліки неналежного рівня якості законів, так би мовити, виправляються якісною судовою практикою. І навпаки, про відсутність належної правової процедури свідчить відсутність належної якості законів та судової практики або коли положення якісних законів не забезпечено єдністю та послідовністю судової практики. У Кримінальному процесуальному кодексі України для Великої Палати Верховного Суду як органу, який покликаний забезпечувати однакове застосування судами норм права, необхідно встановити належну правову процедуру перегляду за нововиявленими та виключними обставинами остаточних судових рішень, що ухвалені під час досудового розслідування та які набрали законної сили в порядку провадження. Задля запобігання ризику порушення принципу *non bis in idem*, законодавець має включити до цієї процедури низку обмежень не лише за колом обставин, а й за колом вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами тощо.

Ключові слова: Європейський суд з прав людини; Конституційний Суд України; Верховний Суд; *res judicata*; *non bis in idem*; належна правова процедура; нововиявлені або виключні обставини; учасники судового провадження.

Актуальність теми цієї статті обумовлена передусім суттєвими змінами у кримінальному процесуальному законодавстві як чергового етапу судової реформи в Україні, що набула чинності на конституційному рівні 30 вересня 2016 р. Зазначене ж оновлення законодавства відбулося наприкінці 2017 р. та торкнулося багатьох принципових положень судових проваджень із перегляду судових рішень, зокрема й такого екстраординарного виду проваджень із перегляду судових рішень, як провадження за нововиявленими обставинами. Зміни були внесені до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) Законом України “Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів” (далі – Закон № 2147-VIII). Зокрема, відповідно до пп. 37 п. 7 § 1 розділу 4 Закону № 2147-VIII назву глави 34 КПК України після слова “нововиявленими” доповнено словами “або виключними”. Тому на сьогодні вона звучить так: “Провадження за нововиявленими або виключними обставинами”. Зазнала змін і низка інших положень цієї глави, наприклад, законодавець зважив на доктринальні дискусії та доповнив її новими обставинами, які є підставами для здійснення кримінального провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Також оновлені правові процедури подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та здійснення перегляду судового рішення за

наведеними обставинами. Таким чином, оновлення кримінального процесуального законодавства обумовлює необхідність його теоретичного осмислення на предмет забезпечення прав людини й основоположних свобод під час судового провадження з перегляду судових рішень.

Слід зазначити, що питання перегляду судових рішень у кримінальному процесі становлять значний науковий інтерес та їх дослідженням займалися учені різних часів: І. Фойницький, В. Случевський, С. Вікторський, Л. Богословська, Т. Варфоломеева, І. Вернидубов, І. Гловюк, М. Гродзинський, Ю. Грошевий, К. Івасенко, Є. Коваленко, О. Кашка, О. Костюченко, Л. Лобойко, П. Лупинська, В. Маляренко, Є. Мартинчик, В. Маслов, В. Маринів, О. Михайленко, І. Михайловська, М. Михеєнко, О. Мізуліна, І. Мірошніков, В. Молдован, Я. Мотовіловкер, Н. Муратова, Г. Омеляненко, І. Перлов, П. Пилипчук, В. Познанський, В. Попелюшко, В. Потапов, А. Рівлін, М. Строгович, М. Сірий, В. Теремецький, В. Фінько, В. Шибіко та ін.

Проте власне інституту перегляду судових рішень за нововиявленими та/або виключними (новими) обставинами присвячено не так вже й багато досліджень. До них, крім праць автора цих рядків¹, слід віднести наукові праці Г. Анашкіна, В. Баскакової, В. Балакшина, В. Беднарської, М. Белобабченко, Л. Берсугурової, В. Блінова, Н. Бобечко, М. Ведіщева, І. Великої, М. Громова, В. Давидова, Ю. Денисова, В. Дорошкова, Ю. Дьоміна, А. Зумакулова, К. Камчатова, М. Міхеєнкової, В. Посніка, Н. Сизої, А. Собеніна, О. Татарова, Б. Тетеріна, В. Фігурського, Ю. Фідрі, Я. Фільова, І. Чащиної та ін.

Мета дослідження. Статтю присвячено дослідженню сучасних тенденцій розвитку провадження за нововиявленими та виключними обставинами у кримінальному судочинстві в контексті таких принципів, як *res judicata, non bis in idem, favor defensionis* з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та рішень Конституційного Суду України (далі – КСУ) й Верховного Суду, а також висвітленню окремих недоліків змін до КПК України.

Насамперед право на здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами впливає з положень міжнародних актів у галузі прав людини, таких як Загальна декларація прав людини (статті 7, 8, 10), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 14), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) (ст. 6) та Протоколу № 7 до Конвенції (ст. 4). Крім того, відповід-

¹ Олександр Дроздов, 'Проблеми перегляду судових рішень в порядку виключного провадження' (2010) 8 Вісник Верховного Суду України 21; Олександр Дроздов, 'Провадження за нововиявленими обставинами' в В. Тацій (ред.), *Кримінальний процес* (Право 2013) 643; Олександр Дроздов, 'Актуальні проблеми реалізації окремих засад кримінального процесу в провадженні за нововиявленими обставинами' (2014) 2 Вісник Національної академії правових наук України 156.

но до вимог статей 8, 9 КПК України слід ураховувати й практику ЄСПЛ при застосуванні кримінального процесуального законодавства України в означеному аспекті, що, безперечно, сприятиме розвитку кримінального процесу загалом².

Натомість Конституція України в ст. 55 гарантує, що права і свободи людини та громадянина захищаються судом. При цьому КСУ у своєму рішенні від 30 січня 2003 р. зазначив, що відповідно до ч. 1 ст. 124 Основного Закону правосуддя в Україні здійснюють виключно суди. При цьому за своєю суттю правосуддя визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення у правах³. Права і свободи людини можуть бути захищені тільки в разі ухвалення судом законного, обґрунтованого і вмотивованого рішення. Однак судові рішення, яке є законним, обґрунтованим і вмотивованим під час його ухвалення, може перестати бути таким згодом, наприклад, у зв'язку з тим, що судом під час розгляду справи не були враховані важливі обставини, які можуть мати істотне значення для розглянутої справи. Цими обставинами згідно з оновленою відповідно до Закону № 2147-VIII ст. 459 КПК України є нововиявлені або виключні обставини. Аналіз наведеного кола обставин дає змогу дійти висновку, що незаконне, необґрунтоване та невмотивоване судові рішення може бути ухвалене за різних умов. Найчастіше судові помилки обумовлені неповнотою, необ'єктивністю та однобічністю дослідження фактичних обставин у кримінальному провадженні та неправильною оцінкою доказів. Утім, деякі судові помилки допускаються тому, що окремі, важливі для правильного розгляду і вирішення кримінальної справи обставини не були відомі учасникам кримінального судочинства та були виявлені після набрання судовим рішенням законної сили. Однак неправосудність судового рішення може бути обумовлена й неправомірною поведінкою, зокрема, судді.

Таким чином, зазначені обставини або не існували на момент набрання судовим рішенням законної сили (наприклад, встановлена КСУ неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи), або, хоча й існували, проте не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення.

² Олександр Дроздов, 'Сучасні тенденції розвитку кримінального процесу України (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини)' (2017) 12 Право України 102.

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України (справа про розгляд судом окремих постанов слідчого і прокурора) від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03> (дата звернення: 10.12.2017).

Зауважимо, що цей вид провадження відносять до екстраординарних унаслідок того, що перегляд судових рішень вимагає дотримання принципу *res judicata*. У доповіді Європейської Комісії “За демократію через право” (Венеційська Комісія) “Верховенство права” вказується, що юридична визначеність потребує дотримання принципу *res judicata*. Остаточні рішення судів національної системи не повинні бути предметом оскарження, а також вони повинні бути виконані. Системи, де існує можливість скасовувати остаточні рішення, не базуючись при цьому на безспірних підставах публічного інтересу, та які допускають невизначеність у часі, несумісні з принципом юридичної визначеності. Насамкінець необхідно зазначити, що судові рішення мають бути ефективно виконані і не повинно існувати можливості (окрім надзвичайно *виняткових випадків*) переглядати остаточне судове рішення (дотримання принципу *res judicata*)⁴. Наведений підхід втілюється й у відповідній практиці ЄСПЛ. Так, у рішенні у справі “Пономарьов проти України” він нагадав, що право на справедливий розгляд судом, яке гарантовано у п. 1 ст. 6 Конвенції, має розумітися у світлі її преамбули, у відповідній частині якої зазначено, що верховенство права є спільною спадщиною Високих Договірних Сторін. Одним із фундаментальних аспектів верховенства права є принцип юридичної визначеності, який передбачає повагу до принципу *res judicata* – принципу остаточності рішень суду. Цей принцип наголошує, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов’язкового рішення суду просто тому, що вона має на меті добитися нового слухання справи та нового її вирішення. Повноваження вищих судових органів стосовно перегляду мають реалізовуватися для виправлення судових помилок і недоліків судочинства, але не для здійснення нового судового розгляду. Перегляд не повинен фактично підмінити собою апеляцію, а сама можливість існування двох точок зору на один предмет не є підставою для нового розгляду. Винятки із цього принципу можуть бути лише за наявності підстав, обумовлених обставинами важливого та вимушеного характеру (п. 40)⁵.

У другому документі, ухваленому Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні, який має назву “Мірило правовладдя”, також зроблено акцент на тому, що *res judicata* означає: коли за апеляційною скаргою ухвалено остаточне рішення, то подальші звернення в апеляційному порядку неможливі; слід визнавати остаточні рішення і дотримуватися їх, за винятком того, що є незаперечні підстави для їх перегляду

⁴ Доповідь, схвалена Венеційською Комісією Ради Європи на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року) “Верховенство права” (2011) 10 Право України 179.

⁵ Рішення Європейського суду з прав людини у справі “Пономарьов проти України” від 3 квітня 2008 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_434/print (дата звернення: 11.12.2017).

(п. 63)⁶. Принагідно зауважимо, що у розділі VIII Висновку Консультативної ради європейських суддів № 20 (2017) про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону (далі – Висновок № 20 (2017)) наголошується на тому, що саме однакове й уніфіковане застосування закону забезпечує загальнообов’язковість закону, рівність перед законом та правову визначеність у державі, яка керується верховенством права. Єдине застосування законів поліпшує громадське сприйняття справедливості та правосуддя, а також довіру до здійснення правосуддя⁷. Загалом принцип правової визначеності, як цілком слушно стверджує С. Шевчук, ставить певні вимоги не тільки до нормативно-правових актів, а й до практики їх застосування. Відповідно до нього суди повинні за однакових фактичних умов в аналогічних справах ухвалювати аналогічні рішення, зміст яких не очікувався жодною зі сторін, а це і є суддівським свавіллям, що суперечить конституційним принципам верховенства права та правової держави⁸. У рішенні КСУ № 2-р/2017 наголошується, що принцип правової визначеності вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності (п. 2 мотивувальної частини)⁹. У зв’язку з викладеним вище можна дійти висновку, що, так би мовити, ключовими стейкхолдерами дотримання принципу *res judicata* під час провадження за нововиявленими або виключними обставинами є законодавець та суди.

Додамо, що лише у разі дотримання наведених європейських стандартів можна буде вести мову про виконання завдань кримінального провадження, зазначених у ст. 2 КПК України, зокрема вимоги, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована *належна правова процедура*. Адже концепція “належна правова процедура”, як аргументовано стверджує В. Трофименко, має не тільки процесуальний, а й матеріальний аспект, сутність якого полягає у визначеності закону, відсутність якого фактично означає відсутність належної правової процедури і є підставою для визнання всього процесу неспроможним

⁶ Сергій Головатий, *Мірило правовладдя* (Рада Європи 2017) <[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/\\$FILE/%D0%9C%D1%96%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B4%D1%8F.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/$FILE/%D0%9C%D1%96%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B4%D1%8F.pdf)> дата звернення 11 Грудень 2017.

⁷ ‘Висновок Консультативної ради європейських суддів № 20 (2017) про роль судів у забезпеченні єдності застосування закону від 10 листопада 2017 р.’ (Страсбург 2017) <http://www.vru.gov.ua/content/file/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA_%D0%9A%D0%A0%D0%84%D0%A1_20.pdf> дата звернення 12 Грудень 2017.

⁸ С Шевчук, ‘Принцип правової визначеності’ в О Петришин (ред), *Загальна теорія права*, т 3 (Право 2016) 619.

⁹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України “Про вищу освіту” від 20 грудня 2017 р. № 2-р/2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-17> (дата звернення: 25.12.2017).

і таким, що не відповідає європейським стандартам захисту прав людини і здійснення правосуддя¹⁰.

Таким чином, принципово важливим для законодавчої конструкції провадження за нововиявленими та виключними обставинами є те, що належна правова процедура повинна бути встановлена кримінальним процесуальним законом. Такий закон має складатися із чітких, зрозумілих й однозначних правових норм, які, зокрема, повинні відповідати критеріям передбачуваності (прогнозованості) та стабільності. Саме в межах цієї процедури через однакову й уніфіковану судову практику має бути реалізовано досліджуваний вид провадження. Про належну правову процедуру можна вести мову за наявності належної якості законів і судової практики (міжнародна та національна) або ж недоліки неналежного рівня якості законів, так би мовити, виправляються якісною судовою практикою. І навпаки, про відсутність належної правової процедури свідчить відсутність належної якості законів та судової практики або коли положення якісних законів не забезпечено єдністю та послідовністю судової практики. Належна правова процедура повинна виключати, за загальним правилом, можливість оскарження остаточних судових рішень у кримінальному провадженні. Зі свого боку нормативно визначене існування можливості скасовувати такі остаточні рішення під час провадження за нововиявленими та виключними обставинами повинно базуватися виключно на конкретно встановлених у КПК України підставах, які мають безспірний публічний інтерес, а обставини, які їх становлять, повинні мати важливий і вимушений характер, а також чітку визначеність у часі, наприклад, шляхом встановлення у КПК України строків звернення про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

У рішенні у справі “Пономарьов проти України” зазначено, що ця справа стосується *не екстраординарного перегляду остаточного та обов’язкового рішення суду* в порядку нагляду чи за нововиявленими обставинами (див., серед інших справ, рішення у справі від 2 листопада 2004 р. “Трегубенко проти України”, заява № 61333/00, пункти 34–38, а також рішення у справі від 18 листопада 2004 р. “Праведная проти Росії”, заява № 69529/01, пункти 27–34), а відновлення провадження через значний період часу шляхом поновлення строку на ординарне апеляційне оскарження. ЄСПЛ зазначає, що правова система багатьох країн-членів передбачає можливість продовження строків, якщо для цього є обґрунтовані підстави. Водночас, якщо строк на ординарне апеляційне

¹⁰ Володимир Трофименко, *Теоретичні та правові основи диференціації процесуальної форми у кримінальному судочинстві* (Оберіг 2016) 76.

оскарження поновлений зі спливом значного періоду часу та за підстав, які не видаються переконливими, як у цій справі, де нібито складне економічне становище перешкоджало відповідачу сплатити державне мито (див. пункти 19 та 20 вище), таке рішення може порушити як принцип юридичної визначеності, так і перегляд у порядку нагляду. ЄСПЛ визнав, що вирішення питання щодо поновлення строку на оскарження перебуває в межах дискреційних повноважень національних судів, однак такі повноваження не є необмеженими. Від судів вимагається вказувати підстави. Однією з таких підстав може бути, наприклад, неповідомлення сторін органами влади про прийняті рішення у їхній справі. Проте навіть тоді можливість поновлення не буде необмеженою, оскільки сторони в розумні інтервали часу мають вживати заходів, щоб дізнатися про стан відомого їм судового провадження (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі від 26 квітня 2007 р. “Олександр Шевченко проти України”, заява № 8371/02, п. 27, а також ухвалу у справі від 14 жовтня 2003 р. “Трух проти України”, заява № 50966/99). У кожній справі національні суди мають перевіряти, чи підстави для поновлення строків для оскарження виправдовують втручання у принцип *res judicata*, особливо як у справі “Пономарьов проти України”, коли національне законодавство не обмежує дискреційні повноваження судів ні у часі, ні в підставах для поновлення строків¹¹. Враховуючи наведені положення, Верховний Суд відмовив у задоволенні клопотань захисника про поновлення строку на перегляд ухвали Верховного Суду України (далі – ВСУ) від 26 квітня 2001 р. за нововиявленими обставинами. У своїй ухвалі Верховний Суд зазначив, що захисником не наведено причин пропуску процесуальних строків звернення до суду з відповідною заявою, а тому колегія суддів дійшла висновку про відсутність підстав для поновлення пропущеного захисником строку подачі заяв про перегляд рішення ВСУ за нововиявленими обставинами. Водночас суд звернув увагу на те, що вирок відносно засуджених ухвалено в 2000 р., переглянуто ВСУ 26 квітня 2001 р., тобто понад 16 років тому. Усі обставини, на які посилається адвокат у своїх заявах, існували і були відомі учасникам процесу та суду на час розгляду та касаційного перегляду справи. Засуджені не були позбавлені права на захист, оскільки мали захисників. Жодних перешкод протягом значного періоду часу в учасників судового провадження для звернення із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами не було. Відповідно до ч. 4 ст. 46 КПК України захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється

¹¹ Рішення Європейського суду з прав людини у справі “Пономарьов проти України” (н 5).

безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим. Укладення угоди з новим захисником не скасовує попередні процесуальні дії та рішення і не є підставою для вчинення нових. Тому поява нового захисника не може бути поважною причиною для поновлення строків для подання заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами¹².

Проте коли ми ставимо запитання – чи має місце дотримання принципу *res judicata* у конкретних кримінальних процесуальних відносинах? – то, як слушно зазначається у європейському документі “Мірило правовладдя”, слід також дати відповіді на ще декілька запитань, а саме: чи забезпечено повагу до принципу *non bis in idem* (заборони повторного притягнення до відповідальності за те саме діяння)?; чи є можливим перегляд остаточного судового рішення?; якщо так, то за яких умов?¹³.

Серед вказаних вище питань згадано і про необхідність поважати принцип *non bis in idem*, закріплений у ст. 4 Протоколу № 7 до Конвенції. Натомість оцінку відповідним обставинам справи в контексті дотримання принципу *non bis in idem* надає ЄСПЛ відповідно до розробленого ним алгоритму: (а) чи було перше провадження кримінальним за своїм характером; (б) чи були правопорушення, за які переслідувався заявник, одними і тими самими (*idem*); (с) чи було дублювання проваджень (*bis*). ЄСПЛ сформулював критерії оцінки двох правопорушень як тотожних. Тотожність стосується не лише назви правопорушень за законом, а й, що найголовніше, змісту та мети правопорушень. Він вважає, що вислів “одне й те саме правопорушення” згідно зі ст. 4 Протоколу № 7 до Конвенції мусить сприйматися у тому сенсі, що вона забороняє переслідувати чи судити одну особу за друге правопорушення, якщо останнє походить із тих самих фактів або фактів, що “по суті” є такими ж, як і ті, за якими мало місце перше правопорушення. Ця гарантія починає діяти, коли розпочато нове переслідування, а попереднє рішення про виправдання чи засудження вже набрало законної сили. При цьому перше рішення повинно бути “остаточним” по своїй суті, а далі вже слід з’ясувати, чи було воно “кримінальним” у значенні ст. 4 (1) Протоколу № 7 до Конвенції, витлумачене в світлі загальних принципів розуміння понять “кримінальне обвинувачення” у ст. 6 і “покарання” у ст. 7 Конвенції. Значущими факторами у цьому випадку є: правова класифікація злочину в національному законодавстві; характер правопорушення; національна правова характеристика заходу, його мета, природа і ступінь суворості; чи застосовувався захід після засудження у межах кримінальної справи;

¹² Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду другої палати від 27 грудня 2017 р. у провадженні № 51-17зно17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71359171> (дата звернення: 06.01.2018).

¹³ Головатий (н 6) 24.

які процедури були проведені для його прийняття і виконання. Важливим є й те, що положення ст. 4 Протоколу № 7 до Конвенції стосуються лише рішень судів однієї і тієї ж самої держави¹⁴. Тому задля запобігання ризику порушення принципу *non bis in idem* законодавець має включити до цієї процедури низку обмежень не лише за колом обставин, а й за колом вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами тощо.

До речі, з'ясування правової природи поняття “остаточне судове рішення” у кримінальному провадженні також має стати предметом подальших ґрунтовних наукових розвідок.

Далі в аспекті цього дослідження коротко зупинимося на темпоральних характеристиках Закону № 2147-VIII. За загальним правилом, як зазначається у п. 1 розділу 6 (“Прикінцеві положення”) цього документа зміни до КПК України набувають чинності з дня початку роботи Верховного Суду, визначеного рішенням його Пленуму відповідно до Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, опублікованим у газеті “Голос України”. Як відомо, таким днем є 15 грудня 2017 р. Натомість підпункти 11–27, 45 п. 7 § 1 розділу 4 вводяться в дію через три місяці після набрання чинності цим Законом, не мають зворотної дії в часі та застосовуються до справ, відомості про кримінальне правопорушення яких внесені в Єдиний реєстр досудових розслідувань після введення в дію цих змін. Таким чином, оновлена редакція глави 34 КПК України набрала чинності 15 грудня 2017 р. Утім, відповідно до п. 9 § 3 розділу 4 Закону № 2147-VIII справи у судах першої та апеляційної інстанцій, провадження у яких відкрито до набрання чинності цим Законом, розглядаються за правилами, що діють після набрання ним чинності. Таким чином, розгляд заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, за якими відкрито кримінального провадження, здійснюється за правилами глави 34 КПК України, що діють після 15 грудня 2017 р. Наразі саме таким чином і формується судова практика¹⁵.

Отже, провадження за нововиявленими обставинами в його інституціональному аспекті є виключним (екстраординарним) різновидом судових проваджень із перегляду судових рішень, у зв'язку з виявленням після набрання ними законної сили таких обставин, які, якщо вони були б своєчасно відомі правосуддю, очевидно, призвели б до ухвалення судом зовсім іншого рішення. Подібні провадження мають місце в криміналь-

¹⁴ Олександр Дроздов, ‘Non bis in idem – європейський орієнтир для забезпечення сталості та єдності судової практики Верховним Судом (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини)’ (2017) 1 Право України 129.

¹⁵ Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення Апеляційного суду Донецької області в місті Бахмуті від 28 грудня 2017 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71322954> (дата звернення: 06.01.2018).

них процесах Казахстану, Росії, США (*writ of coram nobis* – англ.), Німеччини, Франції (*pourvoi en revision* – фр.), Японії та ін.

За нововиявленими або виключними обставинами відповідно до вимог статей 459 та 110 КПК України можуть бути переглянуті ухвали, постанови та вирок суду, що набрали законної сили. Натомість згідно зі ст. 500 КПК Казахстану за нововиявленими обставинами може бути переглянуте досить обмежене коло судових рішень: 1) обвинувальний вирок; 2) виправдувальний вирок; 3) постанова про припинення справи; 4) конфіскація майна до вироку суду¹⁶. Однак, на думку М. Когамова, через обмежений зв'язок вироку (постанови) суду першої інстанції з рішеннями апеляційних, касаційних і наглядових судів, а також судів на стадії виконання вироку, перегляду підлягають також постанови судів, винесені у цих стадіях кримінального процесу¹⁷. Проте національна судова практика йде іншим шляхом. Зокрема, на думку слідчого судді Печерського районного суду міста Києва, системний аналіз положень статей 459–467 глави 34 КПК України свідчить про те, що перегляд за нововиявленими обставинами стосується судових рішень, постановлених за результатами розгляду кримінального провадження, а саме відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК України, де вказується, що кримінальне провадження – це досудове розслідування та судове провадження. Таким чином, законодавцем визначено, що глава 34 КПК України передбачає перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, які були ухвалені на стадії судового провадження. Судове рішення, яке просить переглянути адвокат, ухвалене слідчим суддею в порядку глави 26 КПК України, тобто на стадії досудового розслідування. За вказаних підстав слід відмовити у відкритті провадження за заявою адвоката про перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами¹⁸. Незважаючи на наведені у мотивувальній частині цього рішення аргументи, навряд чи можна беззаперечно погодитися із таким підходом. Перш за все, у викладених вище європейських стандартах, крім посилання на доволі широкі межі дискреційних повноважень держав при вирішенні наведених питань, не йдеться про неможливість перегляду остаточних судових рішень у межах екстраординарних судових проваджень із перегляду судових рішень у зв'язку з тим, що вони ухвалені під час досудового розслідування. Крім того, у разі завершення кримінального провадження стадією досудового

¹⁶ Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 г. № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28 декабря 2017 г.). URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852&doc_id2=31575852#activate_doc=2&pos=552;0&pos2=6072;60 (дата звернення: 03.01.2018).

¹⁷ М. Когамов, *Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Республики Казахстан 2014 года*, т. 2 (Жеті Жарғы 2015) 610.

¹⁸ Ухвала слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 3 січня 2018 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71419322> (дата звернення: 06.01.2018).

розслідування ухвали слідчого судді, якими обмежено права, свободи та інтереси осіб у кримінальному провадженні та щодо яких існують незаперечні підстави для їхнього перегляду, є за своєю суттю остаточними. Адже залишення в силі незаконних, необґрунтованих і невмотивованих судових рішень, зокрема й рішень слідчого судді, суперечить самому смислу ст. 6 Конвенція. Таким чином, зважаючи на правову природу провадження за нововиявленими або виключними обставинами та на оновлені, так би мовити, процесуальні “фільтри” допуску до провадження, наприклад, у Великій Палаті Верховного Суду як органу, який покликаний забезпечувати однакове застосування судами норм права, у КПК України необхідно встановити належну правову процедуру перегляду за нововиявленими та виключними обставинами остаточних судових рішень, що ухвалені під час досудового розслідування та які набрали законної сили в порядку провадження.

Як зазначалося, судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті в порядку, передбаченому главою 34 КПК України лише за нововиявленими або виключними обставинами.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 459 КПК України у редакції Закону № 2147-VIII *нововиявленими обставинами* законодавець визнав: 1) штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких ґрунтується вирок; 2) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути; 3) інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду при ухваленні судового рішення і які самі собою або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути.

Виключними обставинами відповідно до ч. 3 оновленої редакції ст. 459 КПК України визнаються: 1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність, конституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом; 3) встановлення вини судді у вчиненні злочину або зловживання слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду під час кримінального провадження, внаслідок якого було ухвалено судові рішення.

Цікаво те, що у Німеччині відновлення провадження також можливе лише за наявності однієї з вузько обмежених підстав для відновлення.

Вони поділяються на кримінально карані порушення при ухваленні вироку (так звані “*falsa*”) та нові факти чи докази (так звані “*nova*”)¹⁹.

Не заглиблюючись у межах цієї статті у детальний аналіз кожного з оновлених положень глави 34 КПК України, зазначимо. По-перше, чітко не визначено можливість перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням КСУ рішень щодо офіційного тлумачення Конституції України, які теж є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені (ст. 151² Конституції України та ст. 84 Закону України “Про Конституційний Суд України”). По-друге, знову поза увагою законодавця залишилися питання перегляду судових рішень у межах провадження за нововиявленими або виключними обставинами у разі встановлення органом міжнародної організації, юрисдикція якого визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом (ст. 55 Основного Закону України). Таким органом відповідно до Пакту про громадянські та політичні права є Комітет з прав людини.

Правом подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили, згідно зі ст. 460 КПК України наділені учасники судового провадження. Ними є сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник і законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач і його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, представник персоналу органу пробації, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також інші особи, за клопотанням або скаргу яких у випадках, передбачених КПК України, здійснюється судове провадження (п. 26 ст. 3 КПК України). Утім, із метою дотримання принципу *res judicata* правом подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили, вбачається за доцільне наділити лише сторін кримінального провадження, а також потерпілого, його представника та законного представника і представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Оскільки саме ці учасники кримінального провадження, на нашу думку, мають загальний, наскрізний інтерес у кримінальному провадженні, тотожний за своєю правовою природою інтересу відповідних учасників кримінального провадження як з боку обвинувачення, так і з боку захисту. Інші учасники судового провадження таким правом можуть бути наділені лише у тій частині, що виключно та безпосередньо

¹⁹ Фридрих-Кристиан Шредер и Торстен Феррел, *Уголовно-процессуальное право Германии = Strafprozessrecht* (5-е изд., Инфотропик Медиа 2016) 241-2.

стосується їхніх інтересів. Наприклад, цивільний позивач, його представник і законний представник, цивільний відповідач та його представник мають бути наділені правом подати зазначену заяву лише у частині, що стосується вирішення цивільного позову.

Висновки. Провадження за нововиявленими або виключними обставинами відносять до екстраординарних у зв'язку з тим, що перегляд судових рішень вимагає дотримання принципу *res judicata*. Із метою дотримання цього принципу правом подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами судового рішення суду будь-якої інстанції, яке набрало законної сили, вбачається за доцільне наділити лише сторін кримінального провадження, а також потерпілого, його представника та законного представника і представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Цивільний позивач, його представник і законний представник, цивільний відповідач та його представник мають бути наділені правом подати зазначену заяву лише у частині, що стосується вирішення цивільного позову.

Належна правова процедура повинна бути встановлена кримінальним процесуальним законом. Про неї можна вести мову за наявності належної якості законів та судової практики (міжнародна та національна) або ж недоліки неналежного рівня якості законів, так би мовити, виправляються якісною судовою практикою. І навпаки, про відсутність належної правової процедури свідчить відсутність належної якості законів та судової практики або коли положення якісних законів не забезпечено єдністю та послідовністю судової практики. У Кримінальному процесуальному кодексі України для Великої Палати Верховного Суду як органу, який покликаний забезпечувати однакове застосування судами норм права, необхідно встановити належну правову процедуру перегляду за нововиявленими та виключними обставинами остаточних судових рішень, що ухвалені під час досудового розслідування та які набрали законної сили в порядку провадження.

Задля запобігання ризику порушення принципу *non bis in idem* законодавець має включити до цієї процедури низку обмежень не лише за колом обставин, а й за колом вимоги до заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами тощо.

REFERENCES

List of legal documents

Legislation

1. Uголовно-processualnyj kodeks Respubliki Kazahstan [The Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan] ot 4 ijulja 2014 g. № 231-V (s izmenenijami

i dopolnenijami po sostojaniju na 28 dekabnja 2017 g.). URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852&doc_id2=31575852#activate_doc=2&pos=552;0&pos2=6072;60 (accessed: 03.01.2018) (in Russian).

Cases

2. Rishennja Jevropejskogho sudu z prav ljudyny u spravi “Ponomarjov proty Ukrajiny” [Judgment of the European Court of Human Rights in the Case of April 3, 2008 “Ponomariov vs. Ukraine”] vid 3 kvitnja 2008 r. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_434/print (accessed: 11.12.2017) (in Ukrainian).
3. Rishennja Konstytucijnogho Sudu Ukrajiny u spravi za konstytucijnym podannjam Verkhovnogho Sudu Ukrajiny shhodo vidpovidnosti Konstytuciji Ukrajiny (konstytucijnosti) polozhenj chastyny tretjoji statti 120, chastyny shostoji statti 234, chastyny tretjoji statti 236 Kryminaljno-procesualnogho kodeksu Ukrajiny (sprava pro rozghljad sudom okremykh postanov slidchogho i prokurora) [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the Case Following the Constitutional Petition of the Supreme Court of Ukraine Concerning Compliance of Provisions of Part Three of Article 120, Part Six of Article 234 and Part Three of Article 236 of the Criminal Procedure Code of Ukraine with the Constitution of Ukraine (Constitutionality) (Case on Consideration by Court of Some Investigator’s and Public Prosecutor’s Orders)] vid 30 sichnja 2003 r. № 3-rp/2003. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03> (accessed: 10.12.2017) (in Ukrainian).
4. Rishennja Konstytucijnogho Sudu Ukrajiny u spravi za konstytucijnym podannjam 49 narodnykh deputativ Ukrajiny shhodo vidpovidnosti Konstytuciji Ukrajiny (konstytucijnosti) punktu 7 chastyny drughoji statti 42 Zakonu Ukrajiny “Pro vyshhu osvitu” [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the Case Following the Constitutional Petition of 49 People’s Deputies of Ukraine Concerning Compliance of Clause 7, Part Two, Article 42 of the Law of Ukraine “On Higher Education” with the Constitution of Ukraine (Constitutionality)] vid 20 ghrudnja 2017 r. № 2-r/2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-17> (accessed: 25.12.2017) (in Ukrainian).
5. Ukhvala koleghiji suddiv sudovoji palaty z rozghljadu kryminalnykh sprav ta sprav pro administratyvni pravoporushennja Apeljacijnogho sudu Doneckoji oblasti v misti Bakhmuti [Ruling of the Panel of Judges of the Judicial Chamber for Criminal Cases and Administrative Offence Cases of the Donetsk Region Court of Appeal in Bakhmut Town] vid 28 ghrudnja 2017 r. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71322954> (accessed: 06.01.2018) (in Ukrainian).
6. Ukhvala slidchogho suddi Pecherskogho rajonnogho sudu mista Kyjeva [Ruling of the Investigating Judge of the Pechersk District Court of Kyiv] vid 3 sichnja 2018 r. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71419322> (accessed: 06.01.2018) (in Ukrainian).
7. Ukhvala Verkhovnogho Sudu u skladi koleghiji suddiv kasacijnogho kryminalnogho sudu drughoji palaty [Ruling of the Supreme Court as a Member of the Panel of Judges of the Criminal Cassation Court, Second Chamber] vid 27 ghrudnja 2017 r. u provadzheni № 51-17zno17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71359171> (accessed: 05.01.2018) (in Ukrainian).

Bibliography

Authored books

8. Kogamov M, *Kommentarij k ugovolno-procussualnomu kodeksu Respubliki Kazahstan 2014 goda*, t 2 [Commentary to the Criminal Procedure Code of the Republic of Kazahstan, 2014] (Zheti Zhargy 2015) (in Russian).
9. Holovaty S, *Mirylo pravovdaddja [The Benchmark of the Rule of Law]* (Rada Jevropy 2017) <[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/\\$FILE/%D0%9C%D1%96%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B4%D1%8F.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/229b826c8ac787dec2257d87004987c3/$FILE/%D0%9C%D1%96%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B4%D1%8F.pdf)> accessed 11 December 2017 (in Ukrainian).
10. Trofymenko V, *Teoretychni ta pravovi osnovy dyferenciaciji procesualnoji formy u kryminalnomu sudochynstvi [Theoretical and Legal Bases of Procedural Form Differentiation in Criminal Proceedings]* (Oberigh 2016) (in Ukrainian).

Edited books

11. Drozdov O, 'Provdzhennja za novovyjavlenymy obstavynamy' ['Proceedings upon Discovery of New Circumstances'] v Tacij V (red), *Kryminalnyj Proces [Criminal Process]* (Pravo 2013) (in Ukrainian).
12. Shevchuk C, 'Pryncyp pravovoji vyznachenosti', t 3 ['Principle of Legal Certainty'] v Petryshyn O (red), *Zaghaljna teorija prava [General Theory of Law]* (Pravo 2016) (in Ukrainian).

Translated books

13. 'Vysnovok Konsuljtatyvnoji rady jevroejsjkykh suddiv № 20 (2017) pro rolj sudiv u zabezpechenni jednosti zastosuvannja zakonu vid 10 lystopada 2017 r.' ['Opinion of the Advisory Council of European Judges № 20 (2017) on the Role of Courts in Ensuring the Unity of Law Administration of November 10, 2017'] (Strasburgh 2017) <http://www.vru.gov.ua/content/file/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA_%D0%9A%D0%A0%D0%84%D0%A1_20.pdf> accessed 12 December 2017 (in Ukrainian).
14. Shreder F-K and Ferrel T, *Ugovolno-procussualnoe pravo Germanii [Criminal Procedure Law of Germany]* = Srafprozessrecht, Shreder F-K (tr) (5-e izd, Infotropik Media 2016) 241-2 (in Russian).

Articles

15. 'Dopovidj, skhvalena Venecijskoju Komisijeju Rady Jevropy na 86-mu plenarnomu zasidanni (Venecija, 25–26 bereznja 2011 roku) "Verkhovenstvo prava"' ['Report Approved by the Venice Commission of the Council of Europe at the 86th Plenary Session (Venice, March 25–26, 2011) "Rule of Law"'] (2011) 10 Pravo Ukrajiny 179 (in Ukrainian).
16. Drozdov O, 'Problemy perehlyadu sudovykh rishenj v porjadku vykljuchnogho provdzhennja' ['Issues of Court Decision Review in the Exceptional Proceedings'] (2010) 8 Visnyk Verkhovnogho Sudu Ukrajiny 21 (in Ukrainian).
17. – – 'Aktualjni problemy realizaciji okremykh zasad kryminalnogho procesu v Provdzhenni za novovyjavlenymy obstavynamy' ['Topical Issues Relating to Implementation of Some Principles of Criminal Process in the Proceedings upon Discovery of New Circumstances'] (2014) 2 Visnyk Nacionalnoji akademiji pravovykh nauk Ukrajiny 156 (in Ukrainian).

18. – – ‘Non bis in idem – jevropskyj orijentyr dlja zabezpechennja stalosti ta jednosti sudovoji praktyky Verkhovnym Sudom (za materialamy praktyky Jevropejskogho sudu z prav ljudynty)’ [‘Non bis in idem – the European Benchmark to Ensure the Consistency and Unity of Judicial Practice by the Supreme Court (Based on Materials of the Case Law of the European Court of Human Rights)’] (2017) 1 Pravo Ukrajiny 129 (in Ukrainian).
19. – – ‘Suchasni tendenciji rozvytku kryminaljnogho procesu Ukrajiny (za materialamy praktyky Jevropejskogho sudu z prav ljudynty)’ [‘Modern Development Trends in the Criminal Process of Ukraine (Based on Materials of the Case Law of the European Court of Human Rights)’] (2017) 12 Pravo Ukrajiny 102 (in Ukrainian).

Oleksandr Drozdov

CRIMINAL PROCEEDINGS UPON DISCOVERY OF NEW OR EXCEPTIONAL CIRCUMSTANCES: NEW PERSPECTIVES UNDER THE EUROPEAN STANDARDS

ABSTRACT. Criminal proceedings upon discovery of new or exceptional circumstances should be conducted under such principles as *res judicata*, *non bis in idem*, with due regard for the case law of the European Court of Human Rights and the decisions of the Constitutional Court of Ukraine and the Supreme Court. Ongoing updates to criminal procedure laws with regard to the represented extraordinary form of judicial proceedings for revision of court decisions give rise to the need for respective theoretical comprehension.

The article is aimed at providing a general theoretical description of the legal nature of the proceedings upon discovery of new or exceptional circumstances in criminal process from the perspective of the European human rights standards.

This article is one of the first general theoretical research papers focused on the updated criminal procedure legislation of Ukraine regulating the judicial proceedings upon discovery of new or exceptional circumstances which describes certain essential features of these proceedings using modern methods of cognition, with due regard for the latest achievements in the science of criminal process and also from the perspective of the European standards.

Judicial proceedings upon discovery of new or exceptional circumstances are classified as extraordinary because the review of court decisions requires adherence to the principle of *res judicata*. With a view to complying with the principle of *res judicata*, it seems reasonable that the right to apply for the review of a court decision, which is adopted by a court of any instance and becomes fully binding and effective, upon discovery of new or exceptional circumstances should be granted only to the parties of the criminal proceedings and to the victim, his/her counsel and legal representative, and a representative of the legal entity which the proceedings affect. The civil claimant, his/her counsel and legal representative, and civil defendant and his counsel should be entitled to file the said application only with regard to the civil claim. It is noted that due process of law should be established by law of criminal procedure. This may be regarded as available if there are laws of appropriate quality and relevant case law (international and national), and provided that the imperfections of laws with inappropriate quality are, so to say,

adjusted by high-quality case law. And, *visa versa*, due process of law should be regarded as unavailable if there are no laws of appropriate quality and relevant case law or when provisions of laws of appropriate quality are not supported by the unity and consistency of case law. For the Grand Chamber of the Supreme Court as a body intended to ensure uniform administration of law by courts, the Criminal Procedure Code of Ukraine should establish due process of law for reviewing of final court decisions which are adopted during pre-trial investigation and enter into force in the course of the proceedings. To mitigate the risk of non-observance of the principle *non bis in idem*, the legislator should incorporate into this process a number of restrictions relating not only to the scope of circumstances but also to the scope of requirements to the application for review of a court decision upon discovery of new or exceptional circumstances etc.

KEYWORDS: the European Court of Human Rights; the Constitutional Court of Ukraine; the Supreme Court; *res judicata*; *non bis in idem*; due process of law; newly discovered or exceptional circumstances; participants to court proceedings.